

PREISTORIA NELL'UDINESE

Od 16.marca pa do 3.maja letos je bila v Vidmu (Udine) na ogled razstava "Prazgodovina videmske pokrajine" (Preistoria nell'Udinese), s podnaslovom "pričevanja materialne kulture". Razstavo sta pripravili obe videmski muzejski ustanovi, Museo friulano di Storia naturale in Civici musei e gallerie di Storia ed Arte.

Razstava je bila postavljena v dveh sobanah palače Aiace, slikoviti stavbarski umetnini sredi mesta.

Že samo razstavišče je rastavi dajalo posebno draž in kar nehoti se je vsiljeval občutek, da so z izborom razstavišča prireditelji želeli izpričati zadovoljstvo ob renesansi organiziranega arheološkega dela v Furlaniji.

Razstava je imela več poudarkov. želela je biti poučna, bila naj bi nekakšen obračun opravljenega in še toliko bolj vzpodbuda za poglobljen raziskovalni vzgon. Povsem nazorno je bilo izpovedano, da je bila vzgojna plat bistveno hotenje razstave, saj so vanjo bile vpletene tudi take sestavine, ki niso povsem običajne na arheoloških razstaviščih, kjer je pudarek na predmetu in njegovi funkciji ali zgodovinski izpovedanosti (na primer kronološke sheme, pouko risanju, osnove terenskih raziskovanj, datacijske metode, načini izdelave kamnitega orodja ipd.). V ta dokumentacijski del razstave so bila vpletena tudi odkritja ali dognanja, ki niso bila povezljiva s prostorom, ki mu je bila namenjena.

Predmetni del razstave je vseboval predstavitev dokaj številnega in raznolikega kamnitega orodja in orožja, lončenine in redkih kovinskih predmetov, ki sodijo v t.i. predzgodovino, to je od "začetkov človekove ustvarjalnosti in paleolitiku pa do 1.tisočletja pr.n.št., ko začenja protozgodovina".

Med najstarejšimi so bili na razstavi predmeti iz jame Biarzo pri Špetru ob Nadiži (mlajši paleolitik), mezolitsko gradivo le z enim rezilom iz S.Giorgia di Nogaro, precej je bilo neolitskega gradiva (npr. iz Baldasserie, iz območja med Gonarsom in Castel Porpettom, Palmanove in drugih), eneolitik ali bakreno dobo pa je zastopalo gradivo iz Torse di Pocenia, S.Giovanija di Cassarsa, iz S.Eliseia; pa še bronasta doba je bila na razstavi zastopana z najdeninami iz področja med Gonarsom in Castel Porpettom, ali iz krajev med Torso in Talmassonsom in iz Gradiscutte di Varmo in iz S.Martina di Fagagna... ter (lončenina) iz Velike jame blizu Špetra. Za nas posebej pomembno pa je bilo to, da je bilo moč videti lončenino iz Robiča (izkopano v Kovačevi jami leta 1898).

Katalog razstave, že običajno za naše sosede vzorno natisnjen, je ponovitev razstave na papirju in jo tako ohranja. Za raziskovalca so v njem porabljeni predvsem podatki ali omembe posamičnih najdišč in seveda tudi nekatere interpretacije, ti pa se dobe v prispevku Alda Candussia "Insediamenti preistorici nel territorio udinese". V njem s kratko oznako predstavlja 50 najdišč od Ogleja (Aquilaia) do Artegne in od Merota di Tomba do Velike jame. Posamezna najdišča so poleg pisane besede dokumentirana z risbami kamnitega orodja (artefaktov). Alfredo Riedel je pripravil razmišljanje o živalstvu v preteklosti in njegovem vplivu na človekovo življenje ("Gli animali del passato e la loro importanza per la vita dell'uomo"), Francesca Bressan pa predstavlja posamezna obdobja (paleolitik, mezolitik, neolitik in kovinska obdobja, ta besedila pa so prepletena s povsem poučevalno ubranimi zapisi o paleozoologiji, paleobotaniki in klimatologiji, pa o tem, kaj je arheološka stratigrafija, fotointerpretacija in fotografometrija v arheologiji, datacijske metode, pa o predzgodovinski umetnosti, bivališčih, kamniti industriji, o lončenini, o načinu uporabe nekaterih kamnitih orodij.

Morda bi mogla tako zasnovana razstava strokovnjaka arheologa ali sladokusca razočarati, vendar bi bilo morebitno razočaranje povsem neutemeljeno. Očitno je v furlanski metropoli bila nadvse potrebna in to poučevalno hotenje so prireditelji večkrat poudarili. Navsezadnje pa tudi pri nas na tem področju še nismo vsega naredili.

Drago Svoltjšak

SREDNJEVEŠKO NASELJE - OTOK PRI DOBRAVI

Te dni si je bilo mogoče ogledati v razstavišču Arkade v Ljubljani arheološko razstavo "Srednjeveško naselje Otok pri Dobravi". Strokovno sta jo pripravila dr.Vinko Šribar in dr.Vida Stare.Kot sta zapisala v katalogu razstave, želita z njo slovenski javnosti pokazati vse dosedanje izsledke desetletnega načrtnega odkrivanja srednjeveškega naselja na Otoku pri Dobravi. Tako naj bi bili podani: pregled drobne tvarne kulture iz časa od 10.-15.stol., stavbarstvo in problemi, ki so povezani z nastankom in razvojem urbaniziranega naselja ter delež, ki ga ima slovenska kultura zgodnjega srednjega veka pri oblikovanju kulturne in civilizatorične tvornosti v času razvitega fevdalizma.

V prvi sobi je bil kratek opis zgodovine dosedanje dejavnosti in izkopavanj na Otoku. Soba so krasile podobe srednjeveških mest, gradov, cerkva. Večina od njih je z Dolenjske. Mednje je zašla celo podoba Ljubljane iz 19.stol. Nadalje je bil v sobi načrt najdišča z vrisanimi izkopanimi površinami ter velika stenska preglednica upravnega razvoja slovenskega ozemlja od 9. do 15.stol. žal nepregledna, ker so na njej nakopičene vse mogoče upravne meje. Nedorodno kartiranje praifar, romanskih in gotskih cerkva ter gradov pa daje vtis, da je bil Otok središče slovenskega ozemlja v srednjem veku.

Druga soba nam je predstavila izkopno polje 1 (IP 1). Tu naj bi bili izmed ostalin najstarejši - sledovi železarske in usnjarske dejavnosti iz 10. in 11.stol. Tem je nekoliko pozneje sledila cerkev. Razstavljeni so bili ostanki usnja, čreslovine, žindre in obrtnega orodja. Poleg so kot dobro ponazorilo tedanje obrti slike srednjeveških obrtnikov pri delu. Sredi sobe je bila rekonstrukcija izkopnega polja. Narejena je bila iz steklenih plošč (ki ponazarjajo naselbinske horizonte) z vrisanimi stavbnimi in obrtnimi ostalinami ter predmeti, na njih pa so stali tudi številni kosi orodja, orožja in posodja. - Vsekakor zanimiv pristop. Nekoliko nerodno je bilo le to, da je vse skupaj stalo tako nizko, da se je bilo treba spustiti na trebuh, če si si hotel ogledati najdbe iz najnižjega horizonta. Zanimivo je, da je njegov začetek postavljen v 11.stol., kar se ne ujema s prej omenjeno časovno opredelitvijo začetka usnjarske in železarske predelovalne dejavnosti.

V tretji sobi je bilo razstavljeno izkopno polje 2 (IP 2). Prikazana je bila zemljanka iz 10.stol. (v katalogu razstave, v seznamu prilog je postavljena v 11.stol.), ki naj bi bila istočasna obrtni dejavnosti na IP 1. V sobi so bile razstavljene tudi živalske kosti in pečnice. V sredini je bilo na enak način kot IP 1 rekonstruirano IP 2. Tudi tu se je bilo treba plaziti po tleh, če si hotel videti najdbe iz zemljanke. Enako so krasile to sobo srednjeveške upodobitve dolenskih gradov.

V zadnji sobi so bila prikazana izkopavanja v cerkvi sv.Miklavža, njena posamezna stavbna obdobja ter grobovi iz nje, z nekaterimi predmeti. Grobišče naj bi trajalo od 10.-16.stol. Med razstavljenimi predmeti iz grobov, ki naj bi bili gotski, smo videli tudi lep baročni križec. Predmetov iz 10.stol. ni bilo videti. V sobi so bile prikazane tudi metode terenske dokumentacije, ki so jih razvili ob izkopavanjih na Otoku. Soba so krasile slike nekaterih cerkva iz bližine najdišča.

Ob vračanju po hodniku smo si lahko ogledali zanimive rekonstrukcije posodja iz 11.-15.stol., lončarsko kolo, postopek sodobne izdelave lončenine ter vitrino s knjigami doslej objavljenega gradiva z Otoka.

Kako je razstava izpolnila v uvodu kataloga zastavljene naloge?

a) Pregled drobne stvarne kulture iz časa od 10.-15.stol. - Prikazan je bil nazorno, motila je neustrezna višina steklenih plošč s predmeti. Predmetov iz 10.stol. ni bilo videti.

b) Stavbarstvo in problemi, ki so povezani z nastankom in razvojem urbaniziranega naselja. - Razčlenjen je bil razvoj cerkvene arhitekture na Otoku. Kakšne so bile hiše, ni razvidno. Zemljanka se po obliki loči od drugih slovanskih in mnogo bolj spominja na gospodarske jame. Medsebojna plastovitost posameznih stavb ni jasna, zato bi bilo zanimivo videti še kak profil, ki jih ni bilo ne na razstavi in ne v katalogu. Urbanistični razvoj naselja ni bil prikazan, kar je razumljivo zaradi sorazmerno majhnih preiskanih površin, ki še ne morejo omogočiti tovrstnega prikaza. K temu slike srednjeveških mest in gradov niso prispevale ničesar.

c) Delež, ki ga ima slovenska kultura zgodnjega srednjega veka pri oblikovanju kulturne in civilizatorične tvornosti v času razvitega fevdalizma. - Razstava na tako široko zastavljeno vprašanje ni zmogla odgovoriti. Avtorja sta verjetno hotela predvsem pokazati, da je že v 10.stol. nastala na Otoku naselbina, ki so jo freisinški škofje v 11.stol. že dobili in ne šele ustanovili. Vendar sta prav glede ostalin življenja v 10.stol. najbolj negotova. Le tako si lahko razlagamo nedoslednosti v katalogu in na razstavi, ko so najstarejši objekti pripisani zdaj 10., zdaj 11.stol. Niti razstava niti katalog ne dokažeta časovne opredelitve predmetov, grobov ter stavbnih in obrtnih ostalin. Avtorjema lahko verjamemo le na besedo. Ali pa tudi ne.

Andrej Pleterski

op.avtorja: Poročilo je nastalo na pobudo uredništva

MISLI OB RAZSTAVI ARHEOLOŠKA PRETEKLOST DOBOVE

Posavski muzej v Brežicah nas je v preteklem mesecu prijetno presenetil z razstavo "Arheološka preteklost Dobove". Razstavo in katalog je strokovno pripravil in oblikoval Mitja Guštin, kustos brežiškega muzeja, plakat je delo oblikovalca Matjaža Vipotnika. Razstava je bila na ogled v brežiškem gradu do 24.maja, kot je bilo skrbno sporočeno že v vabilu, sedaj gostuje v zagrebškem Arheološkem muzeju, v začetku julija pa bo na ogled v ljubljanskih Arkadah.

Kot je avtor sam zapisal, je razstava retrospektivne narave, posvečena enemu najdišču, in kot taka le končna oblika vsega vložene arheološkega in restavratorskega dela. To delo je Guštin kot trenutno zadnji izkopavalec dobovskega najdišča vestno in s primerno oddolžitvijo spomenu svojih predhodnikov razgrnil pred obiskovalci. Očitno pa je želel, da razstava ne bi bila standardna kronološka razporeditev gradiva, kar mu je tudi uspelo. Uporabil je vrsto svežih, pri nas novih zamisli, ki so vredne posebne pozornosti in pohvale.

Omenjene zamisli dajo slutiti, da je avtor v večji meri, kot to sicer opažamo na arheoloških razstavah, mislil na tiste obiskovalce, ki v stroki niso doma. V prvi sobi z žarnogrobišnim gradivom sta nas tako prijetno presenetila dva rekonstruirana groba z Gomilic (znameniti št. 289 in št. 97), ki gotovo nista bila vseč le laikom, ampak sta razveselila tudi strokovno oko, vaju gledati iste predmete simetrično razvrščene po polici. Rekonstrukciji sta bili rahlo stilizirani, vendar še dovolj realistični, da je obiskovalec dobil pravo podobo o izkopanih grobovih. Že zaradi blišča, ki ga

je oddajala, ni bilo moč prezreti imenitne imitacije nakita iz groba 289. Odlična ideja, ki je razen estetskega užitka ponujala tudi pravilno predstavo o videzu in kvaliteti bronastega nakita iz arheoloških obdobij nasploh. Tudi slične osti, nataknjene na rekonstruirane držaje, so gotovo več povedale o njihovi uporabi, kot če bi ležale same, izgubljene med žarami.

V naslednji sobi je bogato latensko gradivo z grobnimi celotami, ki bi jih zavidal vsak muzej, spet nudilo dobrodošilo priložnost za obnovitev situacije ob izkopu. Videti grob keltskega vojščaka v približno takem stanju, kot so ga pustili njegovi sobojevniki po končani grobni ceremoniji, je za obiskovalca gotovo poučnejše, privlačnejše in bolj ilustrativno, kot če mu ponujamo sterilno razvrščeno orožje, nakit in ostalo opremo in ga odpravimo z napisom "keltski moški grob". Tudi rekonstruiranega keltskega ščita do sedaj še nismo videli na slovenskih arheoloških razstavah. Največ kar običajno povemo ob ostanku tovrstnega orožja, je napis "ščitna grba", ki nepoučenemu obiskovalcu gotovo ne pove dosti o ščitu; vprašljivo je tudi, če si predstavlja vlogo ščitne grbe. Prijeten detajl so predstavljali ščitniki, nasajeni na sulični držaj, ki bi se sami zase zaradi majhnosti kar izgubili, tako pa je prišel do izraza njihov dejanski namen.

V zadnji sobi z rimskim in slovanskim gradivom se je do tedaj enotni razstavni shemi pridružil vsebinsko drugačen del razstave. Avtor je poskusil vsaj približno pokazati, kako pridejo arheologi do gradiva na izkopavanjih, in kaj se z njim zgodi, preden gre na depojske ali razstavne police. Fotoaparati, izbor zidarskih lopatic, trasirk in drugih terenskih delovnih pripomočkov, pa stekleničke kemikalij in s kljukicami speti fragmenti keramičnih posod, ki čakajo na dopolnitev z mavcem v restavratorski delavnici - vse to naj bi (ob spremljavi kratkih tekstov) obiskovalcu povedalo, da je gradivo prešlo stopnje različne obdelave, preden je bilo razstavljeno. Da je bilo tu skrito neko delo, na katero marsikdo ne pomisli ob ogledovanju razstave, in ga večina obiskovalcev verjetno tudi ne pozna. Ta del razstave je bil sicer skromen in nepopoln, a vendar prepotreben odgovor tistim obiskovalcem, ki se sprašujejo, kako pravzaprav arheologi kopljejo, kako vedo, koliko so stvari stare itd. Očitno je, da dve vitrini dobovske razstave ne moreta odgovoriti na vsa taka in podobna vprašanja. Pričata pa, da se je avtor razstave zavedal, da si jo bodo ogledovali razen arheologov tudi drugi ljudje, ki jim vse stvari le ne morejo biti popolnoma jasne. Tovrstna misel na obiskovalca in njena uspešna realizacija je res vredna pohvale, saj je kaj redka v slovenskem muzeološkem prostoru.

Prav ob tem bi rada dodala še nekaj kritičnih misli o razstavi. Napisane so bile dobronamerno, predvsem z gledišča običajnega obiskovalca - laika in z željo, da bi jim kdo prisluhnil. Menim, da so glavne legende, ki so standardno razpostavljene v vsaki sobi za vsako obdobje po ena, predolge. Še kot arheolog bi se najraje kar mimo njih napotila k predmetom! Velika bela ploskev, gosto potiskana z enakomerno sledečimi si vrsticami, ne privlači posebno k branju. In če pomislimo, da v današnjem hitrem življenjskem ritmu ljudje poskušajo porabiti čim manj časa za sprejem informacij, potem jim pri tem rajši pomagajmo, kot pa da jih celo odvrnemo od branja. Priporočljivejša od dolgih legend je vrsta krajših tekstov z naslovi, ki opredeljujejo vsebino teksta, in ki nam že ob hitrem pregledu povedo bistvo informacije. Boljše je tudi, če so teksti z različno vsebino ločeni, tako na primer tekst o namenu razstave in zgodovini izkopavanja od teksta o posameznem arheološkem obdobju. Predvsem pa sem pogrešala nekaj dobro vidnih, primerno velikih in jasno oblikovanih napisov, ki bi obiskovalca ob vstopu v sobo takoj informirali, v katerem časovnem in kulturnem krogu se nahaja. Teksti na razstavi sicer omenjene podatke vsebujejo, vendar so skriti med številnimi ostalimi. Menim, da je kljub vsemu najvažnejše poslanstvo arheološke razstave v tem,